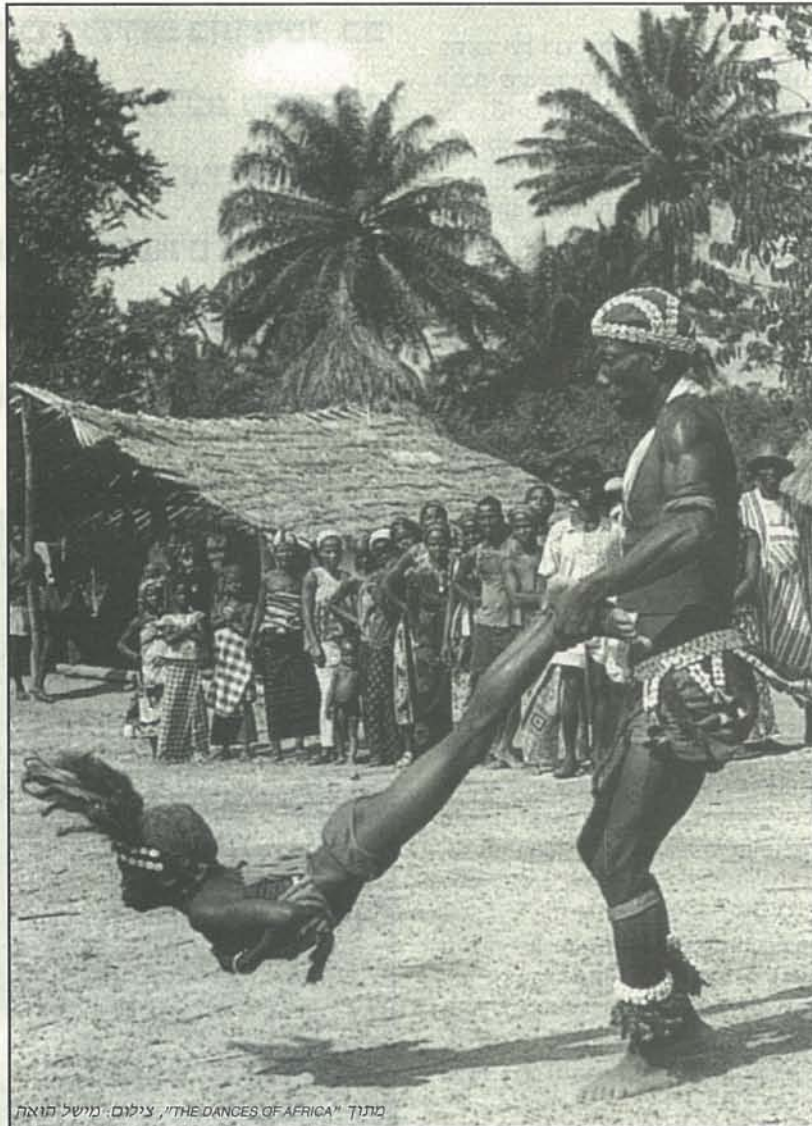

אפריקה רוקדת

מתוך "THE DANCES OF AFRICA", צילום: מישל הוואה

קיים חוסר איזון מדהים בין שפע הריקודים וצורות המחול הקיימים ברחבי יבשת אפריקה לבין מיעוט הידע שלנו על אודותיהם. לכל עם, כל שבט וכל כפר מסורת ענפה של מחולות ואלה מהווים, בדרך כלל, את הבסיס לחיי החברה והדת ובעיקר לטקסי המעבר החשובים בחיי כל בן ובת קהילה

לכאורה אין דמיון רב בין מוהל עטוי טלית ואוחז חלף, המתכופף אל תינוק שכוב על ברכי סנדק חרדי, לבין כהן חובש מסכה ענקית שמנהל טקס מילה באחת ממדינות אפריקה; או בין מנהלים של טקסי נישואין יהודיים מסורתיים, היוצאים ב"מחול המצווה" לשמח לב כלה (ר' מאמרו של צבי פרידהבר, עמ' 56), לבין מחוללים שרק אזור חלציים צבעוני למותניהם, המברכים במחול צעירים שהגיעו לפרקם ויכולים לקחת להם נשים ולהוליד ילדים, אך למעשה לא רק הכוונה מאחורי הטקסים והמחולות הללו - להבטיח את ברכת האלים ולמנוע עין הרע - משותפת לרקדני השבטים באפריקה והעדות בישראל.

את האקסטזה בריקוד החסידי אפשר בקלות להשוות לטרנס שנוסך מחול המכשף המקומי על רופא האליל. חזרה מתמשכת על צליל או הברה, על צעד או תנועה היא אמצעי אוניברסלי להיכנס למצב של מודעות מעורפלת ולהגיע להתלהבות מיסטית. כל אחד יכול לערוך ניסוי כזה בעצמו - קחו מלה קצרה כלשהי וחזרו עליה אינסוף פעמים ברצף. מיד תיכנסו למין סחרחרות נעימה של כמעט מדיטציה.

בסופו של דבר "לדרוש בתרפים", כפי שהדבר נזכר בתנ"ך, או ללכת לרב כדורי לבקש קמע אינם נובעים מתהליכים מחשבתיים או רגשיים שונים מהשתתפות בטקס כישוף אצל כהן אלילים אפריקאי. אלה צורות ביטוי דומות עם מניע זהה.

בראשית המאה השפיע הפיסול האפריקאי השפעה ניכרת על הציור האירופי, וממש כך משפיע המחול האפריקאי על המחולות החברתיים המודרניים היום - דרך האפריקאים שהגיעו כעבדים לאמריקה. דרך הגיאז והקפואירה, ולא רק דרכם, נוצרו ריקודים חברתיים שהם הריקודים העממיים של המערב המודרני. השימוש המודגש באגן הירכיים והחושניות והמיניות הגלויה של תנועות אלה, שהיו בגדר איסור באירופה, קיבלו הכשר כשהושאלו מהאפריקאים. היום לראות בריקודים אלה חוסר מוסריות זו תופעה היסטורית עתיקה (ובהקשר זה ראוי לציין שבראשית המאה ה-19, כשהוואלס הווינאי הגיע לראשונה לבירת אוסטריה, נחשב גם הוא גס ופורנוגרפי, בשל הסיבובים שבו ומשום שגבר ואשה רוקדים אותו תוך מגע ביניהם).

בשנות העשרים ראה אור בגרמניה ספרון חביב, כביכול אסופה של אגרות משגריר של מדינה אפריקאית שאך זכתה לעצמאות לראש מדינתו אי שם ביבשת השחורה. יש בו רעיונות נחמדים, כמו מכתב שמתאר מכשיר עינויים נורא שהמציאו הלבנים ושהכל נכנעים לו - שעון היד. בין השאר מתוארת באגרות סצינה שמתרחשת בין השגריר ובין מארחיו במועדון לילה. כשהשגריר מתבונן ברוקדים הנהנים מטנגו חושני הוא נשאל על ידי מארחיו אם גם באפריקה עושים דברים כאלה, ותשובתו: "כן, אבל לא בעמידה".

קיימת ספרות ענפה על המחול האפריקאי, מקצביו, המוסיקה שלו והיבטיו האנתרופולוגיים. ב-1964 ראה אור ספר בעברית מאת דבורה ברטנוב על מסע הלימודים שלה בגאנה - ריקוד אלי אדמה. זה בעיקר תיאור חוויות מסע ובכל זאת נותן תמונה כלשהי על היבטים אחדים של המחול האפריקאי.

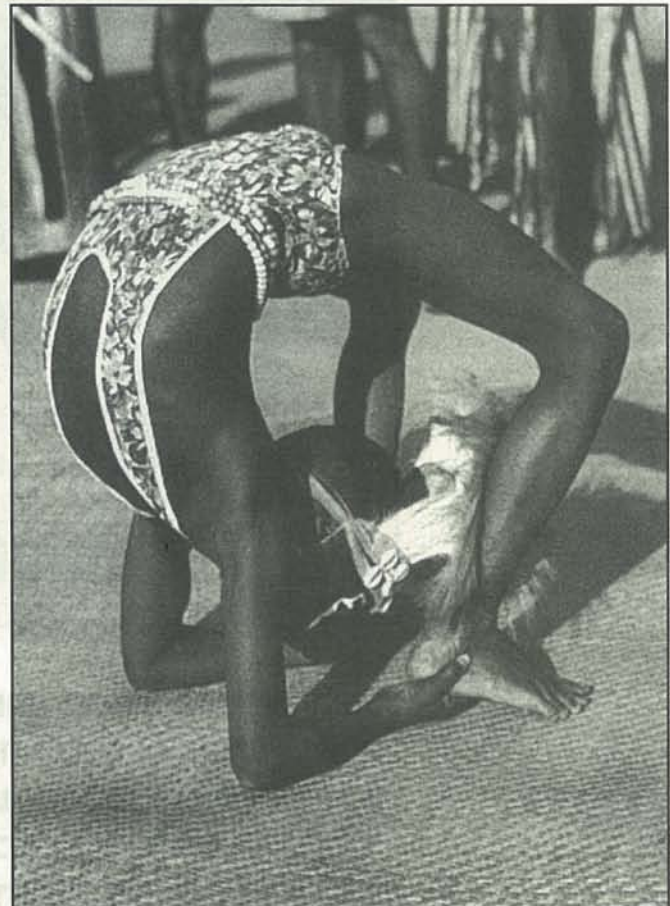
בשנה שעברה ראה אור ספר צילומים של מישל הואה (Michel Huet) עם טקסטים מאת קלוד סברי (Claude Savary), הנקרא פשוט "ריקודי אפריקה" (The Dances of Africa), הוצאת אברמס, ניו יורק), שכל חובב ריקוד וצילום יהנה ממנו. הספר מחולק לפי האזורים הגיאוגרפיים שבהם ביקר הצלם בשנות נדודיו הארוכות ביבשת. בעיקר מיוצגות הארצות דוברות הצרפתית, מושבותיה לשעבר של צרפת (דומני, שאין עוד מעצמה קולוניאלית שתרבותה כל כך שזורה בחיי נתיניה לשעבר כמו צרפת, גם היום שנים אחרי שזכו מושבותיה לשעבר בעצמאותן).

מתוך "THE DANCES OF AFRICA", צילום: מישל הואה

בסופו של דבר "לדרוש בתרפים", כפי שהדבר נזכר בתנ"ך, או ללכת לרב כדורי לבקש קמע אינם נובעים מתהליכים מחשבתיים או רגשיים שונים מהשתתפות בטקס כישוף אצל כהן אלילים אפריקאי. אלה צורות ביטוי דומות עם מניע זהה.

מתוך "THE DANCES OF AFRICA", צילום: מישל הואה

מתוך "THE DANCES OF AFRICA", צילום: מישל הוואה

הספר מצטיין בצילומי מחול מלאי תנועה שאינם דומים ל"פוזות" הקפואות של תצלומים ישנים. התנופה האדירה של המחול האפריקאי ניכרת בכל עמוד ועמוד.

הכל מכירים את תמונת הנערה ממצרים העתיקה בתנוחת "גשר", רגליה וידיה סמוכות אלה לאלה על הקרקע וכל גווה קשת עגולה. בספרים ישנים מציינים בדרך כלל שזו אקרובטית המבצעת תרגיל של התעמלות קרקע מצרית עתיקה. בעמ' 101 של ריקודי אפריקה הופתעתי לראות תצלום של רקדנית צעירה משבט היאקובה מחוף השנהב ורקדת בדיוק את מחול הגשר המצרי העתיק.

זה ספר שמתאר אווירה ושפע של מחולות בלי להיכנס יתר על המידה למדעיות אנתרופולוגית יבשה. הוא יכול להיות מקור השראה ליוצרי מחולות ומקור הנאה לכל מי שאוהב מחול עממי על רמה גבוהה.

מתוך "THE DANCES OF AFRICA", צילום: מישל הוואה

